

הרב אברהם א. כהנא שפירא

ר"מ ישיבת מרכז הרב
ואב בית-הדין בירושלים

בסוגית רקיק

נר לנשמה

א) ב"ב יט. אמר שמואל רקיק אינו ממצט בחלון, ועי"ש בכל הסוגיא. וכן נפסק ברמב"ם פט"ו מטו"מ עי"ש, ה"א ה"ב וה"ג. ובראב"ד שם ה"ב כתב, דוקא למעט בחלון, אבל אם סתמו לגמרי אעפ"י ידעתו לפנותו סותם, דוק ותשכח עכ"ל.

ובה"ג בדין מיעט מטפח בפחות מכביצה כתב הראב"ד, אמר אני דלחלון שהוא ד' על ד' אם בא למעטו צריך שיבטל בו אותו המיעוט, אבל לחור של טפח אם בא למעטו אעפ"י שאינו מבטל המיעוט.

הנה פליגי הר"מ והראב"ד בתרתי, חדא דבסתימת כולו לראב"ד ל"צ ביטול בכלל, וכן שלגבי חור של טפח אפילו לא סתמו כולו, ל"צ ביטול.

והנה יסוד מחלוקת הר"מ והראב"ד הוא קושית החוספות כאן בסוגיא, דפריך דחבית עצמה תיחוך, והקשו הרי לא בטלה, ועי"ש שני תירוצים בתוספות תירוץ הריב"ם שגם החבית סרוחה יחד עם הגרוגרות שבתוכה וע"כ בטלה, ותירוץ ר"ת, דבסתמו כולו ל"צ ביטול. ולזה כיון הראב"ד דוק ותשכח. וכן הוכיחו החוספות כר"ת מסוגיא דמגילה דאפשר לסתום הארון של ס"ת אם כי אינו מבטלו. [ומ"ש בתוס' שלא היו יכולים לבטלה שהיה ס"ת מונה בה ואסור לשנותה דמעלים בקודש ולא מורידין, שלכאורה דבריהם צ"ב, נראה שהכונה למ"ש הרמב"ם פי"א מתפילה ה"ב, שבונים היכל שבו ס"ת ברוח שמתפללים כנגדו באותה עיר, כדי שיהיו פניהם אל מול ההיכל כשיעמדו לתפילה, וע"כ אם ישנה את הארון הזה לצד אחר לעולם ולא יתפללו נגדו להבא, והוי הורדה מקדושה].

ב) והנה המאירי ב"ב הביא שיטת הראב"ד בחילוק בין חלון לחור, וכתב דהוכחת הראב"ד היא מהגמ' דמגילה הנ"ל, ומפרש דהתם הכונה שלא היה חלון אלא חור ולהכי לא בעי ביטול. וצ"ע, אחרי שהראב"ד סובר כבר כהתוס' דאם סותם הכל ל"צ ביטול, מה צריך לתרץ תירוץ אחר ולחדש חידוש גדול זה, אחרי שלפי יסוד של החוספות מיושבת גם הסוגיא דמגילה.

ואלמלי המאירי אפשר היה לומר שהוכחת הראב"ד בה"ג אינה מהסוגיא דמגילה, אלא מהמשנה עצמה שהר"מ הביא אותה בה"ג, היינו מעצם הדין של פחות מכביצה ממעט הטפח, והר"מ כתב שהטעם משום שאינם חשובים אצלו ואין דעתו לפנותם, ולפיכך ממעטים את הטפח. אבל בגרע"א על משניות וכן בגליון על הרמב"ם כתב להקשות, דלפי הרמב"ם שההבדל בין פחות מכביצה

דמעטת וכביצה אינה ממעטת הוא בזה, דפחות מכביצה דעתו לפנותו, וכביצה אין דעתו לפנותו, א"כ הטעם הוא אותו הטעם שאמר שמואל בב"ב דרקיך אינו ממעט בחלון משום דלא מבטלו. ותמוה, א"כ דין דשמואל מוכרח מהמשנה דאהלות והרי בכל הסוגיה דב"ב האריכו להביא מבריתות מה שנוגע לדין זה, ולמה לא הביאו את המשנה הזאת דלפי הר"מ מוכח שאוכל בחלון צריך לבטלו, ואם לאו אינו ממעט.

וכ"ז אם נפרש הטעם במשנה כטעם הרמב"ם משום שדעתו לפנותו או אין דעתו לפנותו, אבל לפי הראב"ד שבחור טפח אי"צ לבטול, א"כ אין כל ראייה מהאי משנה לדין דשמואל, דבמשנה זו לא הוזכר חלון אלא טפח בלבד, אבל המאירי כתב בשם הראב"ד דהראיה היא מהגמ' דמגילה, וצ"ע כנ"ל. ובאמת מהראב"ד שלפנינו נראה שלא בנה שיטתו על סמך הקושיה הנ"ל של רע"א, היינו מהמשנה גופא, כדי שלא תהיה סתירה לסוגיה דב"ב, אלא כתב על דין זה כן אוכר אני דלהלון וכו', ומשמע דגם הראב"ד לא חש לקושיה הנ"ל, ועכ"פ לא מכח זה כתב לחדש שיטתו זו.

ג) והנה במה שקשה למה לא סגי לראב"ד לתרץ הסוגי' מגילה לפי שיטתו הראשונה דבסותם כולו ל"צ ביטול, וכמ"ש התוספות בשם הר"ש, הנה באמת מלשון התוספות נראה שאם כי חדשו דכלי חרס הסותם כל החלון אי"צ ביטול, עדין אין בזה הכרח לומר שאותו הדין תהי' בכל חציצות שהן. שהרי אחרי שכתבו את עיקר השיטה בשם ר"ת והר"י, כתבו: ועוד אמר הר"ר שמואל שגם כלי עץ שאינם מקבלים טומאה כגון העשוי לנחת, לא בעי ביטול, דבפ"ב דמגילה וכו'.

וצ"ב מהו לשון זה, כאילו ר' שמואל חדש דבר חדש. שאחרי שר"ת והר"י כבר כתבו שמוכח מסוגיא שלפנינו דבסתימת כל החלון לא צריך ביטול, מאי גפ"מ בין זל"ז. וכי יש להוסיף אחרי מ"ש ר' שמואל להביא גם ראשון אחר דהו"ה כלי אבנים שסותמים החלון או כלי עצם מחיה שבים שאינם מקבלים טומאה, ולכאורה אין כל טעם בדבר, שאחרי שרבותינו ר"י והר"ת כבר הכריחו את עצם היסוד שסתימת כל החלון אי"צ ביטול, ממילא יש בזה כלל לכל דבר. וזה שצריך שלא יהיה כלי המקבל טומאה, פשיטא, ואין צריך לומר זאת שמפורש במשניות ובאותה סוגיה, שסתימה אפילו בטלה צריך שלא תהא כלי המקבל טומאה. ואדרבה, כלי עץ העשוי לנחת שאינו מקבל כלל טומאה עדיף מכלי חרס שרק מגבו אינו מק"ס.

מוכח מזה שמכח עצם ההנחה שכ"ח שסותם חלון חוצץ גם בלי ביטול, אין עדיין ראייה שגם בשאר כלים שאינם מקבלים טומאה יחוצו אפילו לא ביטול אותם. ולכן סברו בתוס' שמחירוץ רבינו תם ור"י עדין לא מוכח הדין בכלי עץ העשויים לנחת, ורק רבנו שמואל שחדש זאת, שגם כלי עץ דומה לכלי חרס, ומוכיח זאת מהסוגיא דמגילה.

ואם כן הוא, הרי מבואר שהראב"ד אם כי סובר כדין של ר"ת והר"י בסוגיא דרקיך, מ"מ אינו מודה לדין של ר' שמואל בכלי עץ העשויים לנחת, ולכן מחלק חילוק אחר, משום דבמגילה הדיון הוא לא על סתימת חלון,

אלא על סתימת חור של טפה, וכמו"ש במאירי בשמו.
 (ד) והנה באמת יש הכרח נוסף לעצם היסוד שלא בכל דבר טוברים בתוס' גם לר"ת, שאם נסתם הכל אין צורך בביטול. דבתוס' שם כתבו בדברי ר"ת והר"י דכלי חרס לא בעי ביטול וכו' אבל היכא דסותם כל החלון כי הכא דקתני חוצצין, דמשמע דסותם לגמרי וכו' לא בעי ביטול בכלי חרס. ומשמע שכל יסוד הראיה היא מבריתא זו דקתני דחוצצין לגמרי. והנה בר"ש אהלות הביא שיטה זו דלא בעי ביטול כשסותם לגמרי, והוסיף, ובתבן ובגרורות דבעי ביטול משום שאין סותמין הכל דהא איכא מקום קופא לחבית, וכתב המהרש"א כאן דמוכח דתוס' כאן חולקים על הר"ש בסברה זו, דהא חוצצין דקתני בתבן ובגרורות משמע להו דסותם לגמרי. היינו, דכל דברי ר"ת בנויים על הדיק בבריתא זו של תבן וגרורות דמוכח להו שסותם לגמרי, וזה לפי המהרש"א בניגוד לדעת הר"ש, שכאן אין סתימה לגמרי, ופירש המהרש"א שצ"ל דשיטת התוס' דרק בכלים סברי ר"ת ור"י של"צ ביטול, אבל באוכלין לעולם צריך ביטול. הרי מוכח מהמהרש"א שבגוף דברי ר"ת יש הוכחה שלא בכל דבר מהני סתימה לגמרי בלי שיבטלנו.

(ה) והנה במחלוקת התוס' והר"ש לפי דברי המהרש"א, צ"ב דלכאורה הרי מה שהר"ש מתרץ שאין סתימה שלמה ע"י הגרוגרות אלא בצירוף חלק מהכלי שהם בתוכו, הרי זה מציאות שלא יתכן אחרת, כמפורש בבריתא, שהרי הן נמצאים בתוך החבית והקופא. והם כלים המקבלים טומאה.
 ולכאורה נראה דהמחלוקת היא בזה, שכיון שסו"ס החלון סתום כולו, אלא שחלק קטן מהסתימה הוא לא ע"י הגרוגרות אלא ע"י תחתית החבית, וכיון שבשיעור התחתית הזאת אינה כדי טפה לדעת התוס', נחשב הכל כסתום. ואם כי התוס' מודים שסתימת כולו ע"י דבר המקבל טומאה, אינו חוצץ כמפורש בגמ' בכלי של מתכת, אעפ"י שסותם הכל לפי ר"ת מ"מ אינו חוצץ. אבל חלק קטן מכלי כן מצטרף לעיקר הסתימה של התבן והגרוגרות שיחוצץ בחלון. ולפי הר"ש כמו שכל כלי המק"ט אינו חוצץ, כן גם חלק ממנו, והוי כפתוח באותו שיעור שהכלי סותם.

(ו) ויש לומר שתלוי אם מה שכלי המקבל טומאה אינו חוצץ, אם מפני שאינו ראוי לדין חציצה לגבי טומאה ונחשב כפתוח, או אפילו הוי כסתום, אבל עיד"ו שמקבל טומאה מהמת, הטומאה בוקעת בו גם אם סתום.
 ולכאורה כאן דיש שיעור כלי לסתימה ורק פחות מטפה, אם נימא דהוי כאינו סתום ופתוח לבית, הרי ממילא יוצא שאין כאן סתימה כלל. דהכלי הוי כפתוח, והתבן והגרוגרות שלא בטלו הוי נמי כפתוח, ונמצא שאין כאן חציצה בחלון.

אבל אם נפרש דהוי חציצה, ורק שהטומאה בוקעת דרך כלי גם כשסותם, הרי"ו דוקא כשהחלון יש בו לפחות פותח טפה, אבל כשאין בו פותח טפה, גם דרך אויר אינו בוקע וכ"ש לא דרך חלק הכלי שפתוח מטפה.
 והנה עכ"פ יוצא לפי המהרש"א דסתימת כולו ע"י אוכלים אינה חוצצת, ואפשר לומר בהסברת הדבר שאוכלים שעומדים לכמישה, ומעצמם יתמעטו

אין בהם דין סתימת כולה כל זמן שלא בטלם לגמרי במקום, ול"ד לכלים, כ"ו צ"ל לכאורה לפי המהרש"א שסובר דהר"ש והתוס' חולקים. (ז) אבל באמת יראה שאין ראיה שהתוספות חולקים על הר"ש, והם דנים על ענינים שונים בסוגיא זו. דהר"ש דן על הדין שבבריתא, שתבן אינו חוצץ אלא א"כ בטלו, וע"ז קאמר שהתבן לבדו בכל-אופן אינו סותם הכל בלי הכלי. ור"ת ור"י לא דנים על הבריתא עצמה, אלא על השו"ט שבגמ' שהכ"ח עצמו תיחוצ, והרי את הכלי עצמו לא ביטל, וע"ז תירצו שיש הבדל אם סותם את כל החלון או רק ממעט מטפת, וע"ז רצו להוכיח שהבריתא דנה לא על מיעוט מטפת אלא על סתימת הכל, ואת זה מדייקי מלשון חוצצין דמשמע שיש חציצה מלאה. והמכוון של תוס' הוא על קושית הגמ' שהכלי עצמה תחוצץ, והכלי עצמו באמת ממלא את כל החלון, אבל הר"ש דמיירי על דין הבריתא שהכלי באמת אינו ראוי לחצוץ כפי תירוץ הגמ', וכן התבן עצמו הוא שאינו מעביר טומאה משום דבטלו. וע"ז קאמר שלכן צריך ביטול משום שהתבן אינו ממלא את כל החלון, אלא רק בצירוף הכלי, ויוצא שבוה כו"ע מודו להר"ש ואין מחלוקת בין התוס' והר"ש.

אכן אם נימא כנ"ל שאין הכרח מדברי ר"ת והר"י שחולקים על הר"ש, וממילא אין ראיה שיש לחלק בין כלי לאוכלין, כמו"ש המהרש"א. אבל הרי כבר הוכחנו מהתוס' שאפילו בכלים עצמם, לא בכלם סברי ר"ת ור"י חוצצים בלא בטלו, ולר' שמואל יש הוכחה על כלי העשוי לנחת מהגמ' דמגילה.

(ח) וא"ל בביאור הדבר במה שר"ת ור"י סברי שרק בכלי חרס מהני חציצה בלי ביטול ולא בשאר כלים הסותמים כל החלון, משום דבאמת הקשה הרא"ש בפ"ו דאהלות במש"ש במ"א וכן במ"ב דאדם וכלים געשים אהלים לטמא, אבל לא לטהר, ואפילו אהל הנתון ע"ג כלים אפילו כלי גללים אין אהל לחוץ, עי"ש. וא"כ קשה מה מקשה הגמ' בב"ב דכ"ח עצמו תחוצץ, הרי דבר העומד ע"ג כלי טהור אינו חוצץ, ואין כלי עצמו שהוא טהור חוצץ, והיא תמיתה עצומה, והרא"ש כנראה מתכוון לתרץ דכן היא הלכה בלי טעם, וזה צ"ב, שהרי תמיתהו היא לא על דין המשנת, אלא על קושית הגמרא היא גופא תירוצו.

והמעין יראה בחומר הדברים שאין זה קושיה, שיש להקשות ממשנה מסוימת על גמ' מסוימת, אלא שעצם הסוגיא בב"ב מיירי בהאי דינא גופא שכלים אינם אהלים לטהר ואפילו לא לגבי חציצה. דהמשנה דחבית של גרוגרות ותבן בחלון אם יכולים לעמוד בפני עצמן טהורין, היא סיפא דמשנה ב' בפ"ו דאהלות הנ"ל, דכלים אינם געשים אהלין לטהר, ורישא דהאי משנה הוא הדין שהובא בתוספות כאן, קוברי המת שהיו עוברין באכסדרא והגיף אחד מהם את הדלת וסמכו במפתח אם יכולה דלת לעמוד בפני עצמה טהור, ואם לאו טמא, והתוס' פירשו דזהו דין דתבן וגרוגרות דאם אינם יכולים לעמוד בלי הקופה והחבית, ומכיון שהקופה והחבית כלים הם לכן גם התבן והגרוגרות אינם יכולים לחצוץ, וא"כ איך מיד מקשה הגמ' דהחבית של חרס עצמו תיחוצץ, והר"ז תמיתהו עצומה. מצד אחד החבית עצמה היא פגם גדול לחציצה, שאפילו

מונעת מהתכן שבתוכה שיהא לה דין חציצה בגללה, ומאידך נחא לגמ' לומר שהחבית עצמה יכולה לחצוץ, אתמהה.

וע"כ י"ל כיון דכ"ח שונה בזה מכל הכלים שאינו מטמא אלא מתוכו ולא מגבו ומוזה יש להניח שדין כלי בכ"ח חל רק על תוכו ולא על גבו ולכן גם לגבי דין שכלים אינם חוצצים יש הבדל אם הדיון הוא על תוכו או על גבו, וע"כ תבין שבתוך הכ"ח והתוך הוא שמחזיק אותם דינם כדין הכלי ואינם חוצצים, אבל גבו של הכ"ח אין לו דין כלי לגבי חציצה, וע"כ חוצץ בתלון, וזהו הטעם של ר"ת והר"י דסברי שרק כ"ח הוא שחוצץ בלי שבטלו אבל לא כלי עץ העשוי לנחת. ורבינו שמואל שחולק עליהם, י"ל שאינו מפרש כהר"י שטעם המשנה דסמכו במפתח אינו חוצץ הוא משום שמפתח הוי כלי, אלא כפירוש הראשון של התוס' דמפתח הוי כלי המקבל טומאה, אבל סמכו בדבר שאינו מקבל טומאה באמת אינו מעכב את החציצה.

(ט) והנה באמת מחלוקת זו שנראה מהתוס' בין ר"ת ור"י לבין הר"ש בכלי עץ העשוי לנחת, לכאורה היא המחלוקת בין הר"מ והראב"ד בפ"ג מטו"מ ה"ג, שהר"מ כתב שריחיים של יד הם בכלל כלי אבנים וכל אלו מביאים ואינם חוצצין. וע"ז כתב הראב"ד שאולי סובר המחבר שאין שום כלי חוצץ בפני הטומאה, ואפילו כלי גללים ואבנים משום שמצא בפ"ו אדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר וכו', ואינו כן שלא נעשה אהל ולא מעמיד לאוהל, אבל בחור ובתלון שבין בית לבית חוצץ וכו', הרי מחולקים אם כלי שאינו מקבל טומאה חוצץ בתלון.

ולפי"ז אין לפרש מ"ש דהראב"ד סובר כר"ת והר"י ולכן תירץ את הסוגיא דמגילה משום דהוי חור של טפח, שהרי בפירוש סובר כאן דכל כלי שאינו מקבל טומאה חוצץ בתלון, וא"כ אין לחלק משו"ז בין כ"ח לכ"ע העשוי לנחת דתרוויהו חוצצים, וא"כ אין כבר צורך לתרץ דהאי דמגילה איירי רק בחור של טפח ולכן ל"צ ביטול, דכיון שאין כאן פגם שכלי אינו חוצץ, חור הדיון שכל סתימת כולו ל"צ ביטול כלל.

ולכאורה ד"ז אינו רק לראב"ד אלא גם לרמב"ם, שהרי שם בפ"ג ה"ג פסק שעכ"פ כלי אבנים הבאים במדה וכן כ"ע הבאים במדה מביאים וחוצצים, והרי במגילה מיירי בכ"ע הבאים במדה.

אמנם באמת צ"ע בדבר, דמה שהרמב"ם מחלק בזה הוא שסובר שבאים במדה הוי עצמם אהל, וזהו יסוד ההבדל בין האמור בה"ג לאמור בה"ב, שיש הבדל בין חציצה דאהל בלי דפנות וכל הכלים אין להם בזה דין חציצה, אבל אהל עם דפנות הוי חציצה גמורה עיי"ש היטב.

וא"כ י"ל שכ"ז רק לגבי טומאה שבאהל או תחתיו, שכיון דהוי אהל לעצמו אין הטומאה עוברת למקום אחר, אבל כשהטומאה בבית אחר וכלי עץ בא רק לסתום הפתח או החלון, הרי דין אהל שיש לו לעצמו לא מעלה ולא מוריד לגבי זה, דלא משום תורת אהל שיש לעצמו הוא מונע הטומאה להכנס, אלא מכח החציצה של הדופן בסמוך לחלל, והאהל הפנימי שיש לו י"ל דלא מעלה ולא מוריד לגבי זה, והוי סתם מחיצה ככל המחיצות. ומדיני מחיצה י"ל

דקימ"ל דכלים אינם נעשים מחיצה, ומה שהוא גם אהל לא ישנה הדין בזה, כיון שלגבי החיצה שלפנינו דין אהל שבו אין בו חשיבות לדינא.

(י) והנה התוספות מחרצין דחבית ג"כ מיירי שבטלה, ועיין ברמב"ן שמוסיף שזה לא רק היכי תימצי אלא שבע"כ מיירי כאן שביטל גם את החבית, שאל"כ לא מהני הביטול של התבן, שכיון שאת החבית לא ביטל ועומד לפנותה משם, ממילא יפנה גם את התבן. (עיין ביד"רמה מ"ש בזה) ועל תירוץ זה תחזור קושיה הנ"ל שהא כלי אינה חוצצת.

ונראה לכאורה שאם כי כלי אינה חוצצת, אבל ע"י ביטול הכלי מהני לסלק את הדין של כלי הימנו לגבי דין זה. ואם כי התוס' לעיל כתבו שלגבי דין טומאה לא מהני ביטול אלא בעינן מעשה, ועי"ש שזה לא רק לבטל הטומאה, אלא גם לגבי דין ראוי לקבל טומאה עי"ש, מ"מ י"ל שכ"ז לגבי דינים הקשורים עם קבלת טומאה, אבל מה שכלים אינם חוצצים נאמר גם על כלים שאינם מקבלים בכלל טומאה, ולגבי דין זה מהני הביטול להפקיע הימנו תורת כלי לגבי חיצה, וכן אשכחן דפירות מבטלים מחיצה לגבי שבת (עיין שבת ק') ולגבי קבלת טומאה לכאורה לא פועל למעט מפירות האלו מה שנאגרים בחריץ לבטל המחיצה, והרי מה"ת ממעט אפילו דבר הגיטל בשבת ואכמ"ל.

(יא) והנה מלבד השיטות העיקריות של התוס', נראה עוד שלוש תירוצים בדברי רבותינו הראשונים שם, עיין ברמ"ה שמחלק בין כלי שעומדת לשימושים אחרים שאינה חוצצת, שכיון שעומדת להנטל כנטול דמי, אבל חבית של גרוגרות דלא חזי רק לזה אינה עומדת להנטל.

והרמב"ן תירץ על האי דמגילה תרי תירוצי, או שסתימת כולו ל"צ ביטול, או משום שכלי העשוי לנחת ל"צ ביטול. ולכאורה צ"ב התירוץ השני של הרמב"ן שאם סתימת כולו צריך ביטול איך זה שהכלי עשוי לנחת בא במקום ביטול, ונראה מהרמב"ן שכל דין ביטול הוא לאו דוקא כמשמעות ענין ביטול שמבטל מה שהיה ונתבטל למקום החדש, אלא כל היסוד הוא שצריך סתימה קבועה ולא סתימת ארעי, ובלי ביטול כל סתימות חלון ודלת שאינם מחוברים אליהן רק סתימה ארעית, ורק משו"ז בלבד אינו חוצץ, וע"כ סובר הרמב"ן שכלי שעצם מהותו הוא שעשוי לנחת היינו שאינו עומד מחמת מהותו להטלטל לכן בכל מקום שמניחים אותו חזי הנחה קבועה ולא ארעית, וכיון שבטל מעליו דין ארעי, ממילא חוצץ גם אם לא יהיה ביטול.

אכן מהתוספות לעיל נראה מפורש שדין ביטול אינו קשור כלל עם דין ארעי, שהתוס' פירשו הטעם של המשנה שהגרוגרות אינם יכולים לעמוד בלי החבית אינם חוצצים משום דהוי סתימת ארעי, והיינו דביכולים לעמוד לבד לא הוי סתימת ארעי ואפ"ה פריך בגמ' והא לא בטלן, ומוכת שזה תורי ענינים, וביטול צריך כדי שיהיה עליו תורת מחיצה.

ולכאורה י"ל שתלוי אם הביטול דסוגיין צריך שיהיה ביטול לעולם או סגי בביטול לשעה ואם סגי בביטול לשעה י"ל דהעיקר הוא להפקיע תורת מחיצה ארעית, אבל אם צריך ביטול לעולם, לא סגי במה שיצא מתורת ארעי. ועיין להלן.

עוד שיטה מובאת במאירי, דיש מתרצים שכל שהיה המת עתיד לצאת דרך שם צריך ביטול, וכל שאין המת עתיד לצאת משם אינו צריך, ולכאורה נראה כונת שיטה זו שהדיון הכא הוא משום סוף טומאה לצאת ואו צריך גם ביטול החלל, אבל כשהחדר פנימי שאין דרך להוציאו משם, סגי בסתימה כל שהוא בלי ביטול, וצ"ע בזה.

יב) והנה בתוס' ב"ב הנ"ל כתבו בפירוש בפירוש המשנה קוברי המת שהיו עוברים באכסדרא והגיף את הדלת וסמכו במפתח אם אין הדלת יכולה לעמוד בפני עצמה טמא, משום דלא חשיב אהל לחוץ בפני הטומאה, וצ"ב מה נקטו כאן ענין של אהל הרי הדלת הוי רק חציצה ולא אהל והם שני ענינים שונים פשוטים. וא"ל שסברי שדלת שבאכסדרא גרע מחלון שכ"ז שזה פתוח הכל נחשב לאהל אחד וגם לא כשתי בתים וסגירת הדלת מהני שהחדר יהיה באהל לחוד, וי"ל דכתבו כן לפי מ"ש מהראב"ד שהחסרון בכלים הוא רק שלא נעשה אהל, אבל לתצוץ בחלון אין חסרון בכלים, וכמו"ש, ולהכי כתבו כאן דהמשנה דמפתח שאינו חוצץ הוא משום שיש כאן נידון דאהל, וכאהל אין כלי מהני לחצוץ.

ובשנות אליהו במשנה שם בסיפא בדין של בית שתצצו בקנקנים וטח בטוח אם יכול הטיח לעמוד בפני עצמו טהור וכו', פירש: דפיה כלפי טומאה, אבל פיה לגבי טהרה חוצץ וכו'. ואע"ג דאין כלי נעשה אהל לטהר, הכא מציל עם דפנות אהלים. ולכאורה אותה הסברא צ"ל על כל הדינים של המשנה, וממילא לא קשה קושית הרא"ש, שרק בכלים שנעשים אהלים בפני עצמן הוא שאינם חוצצים אבל כשהם בצירוף דפנות מטהרים. אמנם צ"ב שיהיה כן הדין גם אם המפתח סומך הדלת לפירוש הר"י שהטעם הוא משום שהוא כלי. דבזה י"ל שדין שכלים מצילים עם דפנות האהלים הוא כשהם מתחברים ביחד, אבל כאן המפתח הרי הוא עצמו אינו מתחבר יחד עם המחיצה אעפ"י שהדלת עצמה הוי ביחד עם דפנות האהל מ"מ אינו יכול לחצוץ, ואכמ"ל.

יג) והנה בסוגיא דידן מפורש בתוס' החילוק בין חציצה דאהל, לחציצה דסתימה, עיין בתוס' ד"ה שעלו מאליהן, שהקשו האיך עשבים אלו ממעטים בחלון והא במשנה חנן אלו לא מביאין ולא חוצצים הנורעים והירקות המחוברים לקרקע וכו'. ותירץ ר"ת דהתם איירי לענין אהל דאין נעשים אהל לחוץ בפני הטומאה על מה שתחתיהם או שעליהן או להביא טומאה, מפני שהרוח מנשבו ואינו עומד במקום אחד. והיינו שמחלק שבמשנה הוי דין אהל ולכן אינו מועיל, אבל הכא הדיון לגבי מחיצה לכן חוצצין, חוינו, דגם לתוספות יש הבדל בין חציצה דאהל ובין סתימה דמחיצה לא מדין אהל.

ועיין בר"ש פי"ג מאהלות שהקשה על מה דתני כאן שהמלח ממעט בחלון, ולעיל בפ"ה תנן דמלח הוא בין אלו שלא מביאין ולא חוצצין, ואם נימא לחלק כמו במסקנא כאן בב"ב בין מלח סדומית למלח איסתריקנית, מ"מ הו"ל לש"ס להקשות מהמשנה בפ"ח ולשנויי ולא מהברייתא שלפנינו, וע"כ מתרץ הר"ש דבמשנה פ"ח מיירי בדין אהל והיינו כיפה של מלח שאינה מתקיימת אפילו במלח סדומית וכו' אבל לענין מיעוט חלון אפילו איסתריקנית ממעט.

אכן י"ל בזה עוד שהחילוק הוא ל"ד מצד חומרת אהלים לטומאה מדין

מחיצה לטומאה, אלא מחמת עצמו, דמושג אהל לאו דוקא לגבי טומאה אלא בכל דבר ל"ש על דבר שאינו מתקיים או המתנוסף ואינו קבוע על מקומו. והנה במ"ש תוס' לחלק לגבי עשבים שעלו בחלון, אם נניח כמוש"ג שיש הבדל בין אהל ובין מחיצה סתם, יצא דמדין מחיצה ראוי גם דבר המתנועע, וא"כ לפי"ז מה שאמרו בסוכה (כד) כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה, הכונה שע"י רוח מצויה יש רגע שנשאר חלל ריק, אבל אם חלל ריק ליכא רק שזה מתנועע פנים ואחור הוי מחיצה, ומ"ש רש"י שם שהרוח מוליכה ומביאה, הכונה: דוקא שע"י כך נתגלה האויר.

ועיין בתוספות להלן ד"ה ועוף ששכן בחלון שכתבו, בזה אתי גם לר"מ שסובר בסוכה שדבר שיש בו רוח חיים אין עושים אותו דופן לסוכה ולחי למבוי, משום דהיינו לענין מחיצת עשרה טפחים דוקא, אבל לענין ממעט בחלון, ממעטו בכל דבר שיבטלנו. ומזה נראה שכאן עדיף, שלפי התוספות אין צורך גם במחיצה, ומיעוט בחלון מהני אפילו בדבר שאינו בכלל מחיצה אלא סתימה בלבד. וא"כ אין ראייה להג"ל, שי"ל גם למ"ש התוספות לעיל דמהני עשבים המתנועעים ברוח, שבאמת גם למחיצה אינם ראויים, אבל לסתימת חלון אי"צ גם לדין מחיצה.

שו"ר שכן נראה מהתור"ד שהביא קושית התוס' וגם קושית הר"ש הנ"ל, ומדבריו יוצא, שמחובר שעשבו רחבים אע"פ שמתנועעים הוי אהל, וצ"ל, משום דעכ"פ מחמת רחבם לעולם מאהליו על הטומאה, אבל בעשבים צרים, כיון שלא תמיד יאהילו אי"ז אהל בכלל, אבל למעט אם הם מתנועעים מה בכך, מ"מ ממעטים את החלון ואין בו פותח טפח, ור"ל שאעפ"י שמה שהיה סתום קודם, עכשיו אינו סתום ונסתם שטח אחר בחלון, אבל מ"מ לעולם אין כבר שיעור טפח פתוח בחלון, אבל מלשון הרמב"ן שם משמע שלא מתנועעים כלל. (ד) והנה בסוכה ד', בסוכה שהיתה גבוהה מכ' אמה ובא למעטה וכי' תפן ובטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר ובטלו, תפן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם, מחלוקת ר' אסי ורבנן, דתנו בית שמלאהו תפן וצרורות ובטלו, מבוטל וכי'. ולכאורה צ"ע למה לא הוזכר דין זה של ביטול בהאי סוגיא דריקק, ועיין בר"טב"א בסוכה שמשוה דין של עפר לדין של ריקק בחלון.

והנה בהאי דין של ביטול בסוכה פליגי הראשונים אם הביטול הוא רק לשבעה או שצריך ביטול לעולם, עיי"ש ברא"ש. וכן הכא ברקיק נראה דפליגי בזה הראשונים, דהתוס' כאן שכתבו בגפ"ל דהכונה דשם תהיה קבורתו, משמע שצריך ביטול לעולם, אולם מהרשב"א ובריטב"א כאן וכן במאירי נראה שאפילו אינו מבטלו לעולם, וכ"נ מר' גרשום שפירש שממעט כל זמן שהטומאה שם. ולהאי שיטה דסגי בסוכה בביטול לזמן, י"ל דכאן עדיף דבעי ביטול לעולם, וע"כ לא מדמי הענינים אהדדי, אכן הריטב"א בפירוש מדמה ליה אהדדי. ונראה דלכו"ע הענינים שונים, הביטול בעפר ובסוכה הוא לא שיהיה על העפר תורת מחיצה, אלא ע"י הביטול בבית נהיה חלק מהקירות, ונתבטל האהל, ובסוכה הוגבהה הקרקע, אבל הכא הדיון הוא אם הרקיק יש עליו תורת מחיצה, ומשום תורת מחיצה לא בקע הטומאה, וס"ד דמחיצת ארעי ג"כ הוי

מחיצה לזה, וקמ"ל שמואל שמחיצה כזו לא מהני, אלא בעי ביטול גמור ולבטל תורת חלון הימנו.

(טו) ועיין בפ"ג דאהלות מ"ו, אלו שאין ממעטים ולא בשר ע"י בשר, וכתב בשו"ת אליהו: אפילו חצי זית בשר בבית וחצי זית בחלון מצטרף לטמא באהל ולהביא, ומתניתין לא כר' דוסא דרפ"ג, דאמר כל המטמאים באהל שנחלקו, טהור. ומלשון הרמב"ם שמפרש שהיה שם כזית מבשר המת ומיעט החלון בפחות מכזית, משמע לכאורה שלא כהגר"א. ולכאורה הטעם הוא, שאם כי טומאה בוקעת דרך חלון זה רק כשיש שיעור טומאה בבית, עובר דרך החלון. אבל כשאין שיעור, אין החלון והבית מצטרף. ולכאורה י"ל דה"ה כשהצי זית בבית אחד וחצי בבית שני וחלון באמצע, אין מצטרפין.

ועיין בפ"ד ה"ח במחלוקת של ר' דוסא ורבנן, דפסק הרמב"ם כל המטמאים באהל שנחלקו והכניסם לתוך הבית, האהל מצרפם, ומטמאים באהל. והראב"ד השיג: אעפ"י שאין שם צירוף אהל, ועיין בכ"מ שכונת הראב"ד, שהרי מבואר במשנה שם שהאהיל על חצי זית וחצי זית האהיל עליו טמא, אעפ"י שאין שם צירוף אהל. והר"מ עצמו הביא דין זה בסוף הפרק.

והנה בכונת הראב"ד י"ל שחולק בכלל על מה שהר"ם הוסיף בדין המשנה שיש גדר של צירוף אהל, שאין כל צורך בהלכה זו שאהל תצרף אותם להיות כזית אחד, או"ד שסובר שאם כי זה נכון שאהל מצרף, אבל יתכן שגם בלי שאהל מצרף שני חצאי זיתים מצטרפים לטמא, אבל לרמב"ם ודאי יש גדר זה שע"י האהל מצטרפים, ולכאורה כן נראה, שהרי מאהיל על חצי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל חצי זית טהור, ועי"ש במפרשים ובשנו"א, א"כ י"ל שבלי הדין שאהל מצרף אין כאן טומאת אוהל כלל, וי"ל.

ולכאורה איכא כמה גפ"מ בזה, אם חל טומאת אהליו כה"ג ששני חציי הזיתים גפרדין, וכן לכאורה יתכן גפ"מ אם יש טומאת פתחים שבכ"ז גפ"מ אם ע"י צירוף גחשב להיות כזית ביחד. אבל לגבי טומאת פתחים, נראה לכאורה ד"ל דלכו"ע אינו מטמא, שבאמת הרי ר"י חולק וסובר שאינו מטמא, משום שיכול להוציא פחות מכזית. וא"כ י"ל דאם כי חכמים חולקים וסוברים שדנים בטומאה כפי שהיא, אבל כשבאמת כ"א הוי רק חצי זית כבר עכשיו ורק האהל מצרף, אבל לגבי טומאת פתחים ההוצאה תהיה פחות פחות מכזית ולא תטמא הפתח, וי"ל. אבל בסוף פ"ח דאהלות משמע שח"ו מצטרפים.

ונראה לכאורה שזה תלוי ביסוד הדין של חלון דמביא טומאה מבית לבית, י"ל שע"י החלון שבאמצע שתי הבתים מצטרפים להיות בית אחד ואהל אחד להם, וממילא מאהיל על הכל, או שבאמת הם כשני אהלים, וע"י הפירצה בחלון, הטומאה נמשכת מאהל לאהל, ולדעת הגר"א הוי הכל אחד. ולכן מצטרפים החצי כזית שבאהל, וחצי זית שבחלון. וה"ה לחצי זית בבית זה וחצי זית בבית זה והחלון ביניהם, וכמו בדין שאדם האהיל ביד אחת על חצי זית בבית אחד, ויד שניה על חצי זית בבית שני שמפורש שזה מצטרף, וי"ל.

(טז) והנה בעירובין ע"ח אמרינן בדין מלא החריץ תבן לא חייץ, והא תבן ותבן שבין שתי חצרות מעכבין, שנים ולא אחד, אמר אביי לענין מחיצה כו"ע

לא פליגי דהוי מחיצה, אבל לענין חציצה אי בטליה, חייץ, ואי לא בטליה לא חייץ ועי"ש ברש"י.

חזינן מזה דגם מה שלא בטל למקום והוי מחיצה ארעית הוי נמי עליה דין מחיצה כשלעצמה, אבל אם הדיון הוא שמחיצה זו תועיל לבטל את החריץ שהיה קודם, ושמעתה יהיה כסתום ויפקע דיגו, בזה בעי ביטול. וע"כ י"ל בדעת הראב"ד שמחלק בין סתימה בחלון, לסתימה בחור של טפח, דבאמת גם בלי ביטול הוי עליה דין מחיצה, אלא בחלון כל עיקר הטעם הוא שבא לבטל תורת חלון, וע"ז צריך ביטול, אבל בחור של טפח שמביא טומאה, לא חל עליו תורת חלון שנצטרך לבטלו, אלא שטומאה יכולה להמשך דרך חור טפח וחור טפח מהני גם אם נעשה מאליו שנגרר העפר וכל שנסתם החור אין במציאות חלל חור במחיצה.

וזהו שהראשונים נחלקו אם כל המחיצה באה לבטל תורת חלון וע"כ אם כי הוי מחיצה, אבל מחיצה שלא בטלו, אינו יכול להפקיע תורת חלון שהיה קודם, ולראב"ד גם אם זה לא מבטל תורת חלון, אבל כל עיקר תורת חלון הוא שמצדק את שני הכתים שיהיו אהל אחד, וע"כ סובר הראב"ד שכדי שיצטרפו להיות אהל אחד, צריך שיהיה עכ"פ חלל ביניהם, ובאין חלל ביניהם לו יהיה שלא בטל תורת חלון, אבל אינו יכול לחבר להיות אהל אחד כשבאמצע יש מחיצה שלימה, המפרידה ביניהם במציאות. אבל לרמב"ם עצם דין חלון לבד הוא שסגי שיהיה בית אחד, וכ"ז שלא בטל שם חלון, הרי הכל טמא, ולבטל חלון לא סגי במחיצה לבד, כמו"ש בעירובין, אלא בעי ביטול ממש.

וכ"ז בחלון, אבל בחור, סובר הראב"ד שאין החור מחבר בכלל את האהלים, אלא דין בהמשכת טומאה, וע"י סתימה שבמציאות אין כאן חור אין מקום להמשכת טומאה וע"כ הבית טהור.

והנה בחלון באמת איכא עוד יסוד, דאפילו לא הוי בית אחד, אבל עכ"פ הוי כותל של בית, והרי כשיש טומאה בכותל, עכ"פ בחצי הסמוך לבית, בטמא כל מה שבבית, ואפילו הטומאה רצוצה בכותל, מ"מ דינו כדין טומאה לא רצוצה דמתפשט בבית, וע"כ דחשבינן כאילו הטומאה בבית עצמו, וע"כ מפרש הגר"א המשנה כאן שעכ"פ הטומאה שבבית ושכחלון מצטרפים.

(יז) ועיין בפירוש מהר"ם מרוטנבורג באותה משנה, שהקשה בדין של כזית מן המת אינו חוצץ, ותיפוק ליה דאפילו חוצץ מ"מ הבית טמא משום הך כזית גופא שבחלון. ותירץ שמונה בכ"ח שפתחו לבית שהטומאה שם, ואם כי חרס אינו חוצץ כמש"כ בסוגיא דרקי, אבל כאן סד"א שהכזית ימעט כשם שלא הביא מהבית גם מהבאת עצמו שטומאתו יוצא דרך פי הכלי לבית הטמא.

והנה דבריו צ"ע מאוד בכונתו, ולכאורה נראה שכך כונתו, דמניח שהכזית הוי מחיצה לסתום החלון, והסתימה היא לא בהתחלת הכזית אלא בסוף הכזית וכמו"ש בשבת, לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש.

ועיקר תירוצו הוא, שכיון שאין כאן דין חלון ע"י הסתימה, אין כאן צירוף אהל ע"י החלון. וכל מה שיכול לטמא את הבית הסמוך הוא משום שחלון הוא גם חלק מתכותל וע"ז אומר שע"י שהכ"ח סותם את כל החלון

לצד הזה, ולצד השני נשאר פתוח, כה"ג הוי כל החלון חלק מכותל הבית הראשון ולא של השני, שאם כי סתימת חרס לא מהני לבטל דין חלון או דין אהל, אבל כאן שהחלון סתום בלי התרס, והספק הוא אם החלון הוא נסרך לבית הזה או הבית הזה לזה, מהני מה שכאן הוא פתוח ומצטרף בטומאתו כמו"ש במשנה, ולבית השני אינו פתוח אלא סתום, אם כי הסתימה הוא בכ"ח, אבל סתימה כזו מהני שהחלון יהא סרוך לבית שהטומאה בו, ולכן קמ"ל המשנה דהכזית אינו חציצה, ודין החלון כדין חלון פתוח.

(יח) ולכאורה יש לעיין להנ"ל במ"ש התוס' כאן, שהקשו על תירוץ הגמ' דמיירי בכלי מתכת בחלון, והרי חרב הרי הוא כחלל, והכלי עצמו מטמא באהל, ור"ת מתרץ שהגרונרות מכסים את החבית, והר"י תירץ דהוי טומאה רצוצה דבוקעת ועולה ואינה מתפשטת, וצ"ע הרי טומאה רצוצה בכותל מתפשטת בבית, כמו"ש באהלות, פ' ו'. וע"כ צ"ל שרק בכותל סתום לגמרי הדין כן, אבל בחלון שבכותל, הוי מקום מיוחד לעצמו, ולכן הוי במקום טומאה רצוצה. אכן אכתי צ"ב, די"ל דאם כי הכל הוי אהל אחד עם הבית, אבל מכה הטומאה רצוצה שבחלק זה של הבית שמהני שתהא הטומאה במקום זה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, זה לחוד ג"כ מפקיע שהטומאה תתפשט לשאר האהל.

ותנה לכאורה ראייה ממהר"ם הנ"ל שחולק על הר"י, שהרי הקשה דמה בכך שתכזית חוצץ, אבל הבית נטמא משום הכזית עצמו שממעט בחלון, והרי אם ממעט, ממילא אין בו פותח טפח, וא"כ הוי טומאה רצוצה, וע"כ שכונתו שאם נימא שהחלון והבית הוי אהל אחד, ממילא לא אכפת לן מה שהחלק מהבית הוי טומאה רצוצה, וה"ה אם הטומאה רצוצה בחלון, וזה בניגוד לתירוץ הר"י בתוס' בב"ב.

(יט) אכן לכאורה גם דברי הר"י בתוס' שהוי טומאה רצוצה, לכאורה תלוי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם הטומאה ממעט הטפח שיהי רצוצה, שלר"מ אם רק יש אהל טפח, אע"פ שהטומאה ממלאה הטפח או ממעטה לא הוי טומאה רצוצה, לכאורה זה לא כמו שיטת הר"י דכלי מתכת בחלון הוי טומאה רצוצה, וצ"ל דהר"י סובר כהראב"ד שטומאה ממעט הטפח, ובאמת מהתוס' לקמן בב"ב דף ק' נראה לכאורה דהר"י סובר כהראב"ד.

ואם נימא כן, יתבאר דהר"י ומהר"ם פליגי בשיטת הרמב"ם והראב"ד, ומהר"ם סובר כרמב"ם, ולכן סובר שאין כאן טומאה רצוצה, והזקק לתרץ כפי שתרץ כנ"ל.

אמנם מדסתמו רוב הראשונים שהביאו תירוץ הר"י בתוס' בהאי דחבית של מתכת, נראה לומר שהתירוץ הזה הוא גם לפי שיטת הרמב"ם דהטומאה אינה ממעטת הטפח להיות טומאה רצוצה. שער כאן לא קאמר הרמב"ם אלא בטומאת מת ממש, אבל טומאת חרב הרי הוא כחלל, אם כי דינו ממש כמת לטומאת אהל לשיטות הרבה ראשונים, אבל מ"מ לגבי דין של מיעוט הטפח, יהיה הדין שהוא ממעט להיות טומאה רצוצה.

והסברה נראית שלגבי דין טומאה רצוצה נראה לכאורה שגם כלים שלא בטלמ, אפ"ה אם הם מונחים ע"ג טומאה, עושין אותו רצוצה. אלא לכאורה אין

נפ"מ הרבה בזה שאם הטומאה באויר, הרי גם בלי דין רצועה מטמא למעלה, ואם היה בבית כיון שהטומאה רצועה נכנסה לבית, ממילא טמא הכל.

(כ) והנה בעצם הדין נראה לכאורה שזו מחלוקת הרמב"ם והראב"ד פט"ו מט"מ ה"ה בארובה בתקרה וקדרה על הארץ וכו', והיתה טומאה תחת הקדרה רצועה בינה ובין הארץ וכו', טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ועי"ש בראב"ד שאינה יורדת עד התהום כטומאה רצועה, שהרי היא בתוך הקדרה וכו', ובכ"מ תמה. תינח בתוך הקערה, אבל כשהטומאה תחתיה הרי היא רצועה וכו', ודוחק לומר דלצדדין קתני. ואפשר דכיון דקימ"ל דאין כלי טמא חוצץ, אע"פ שהטומאה תחתיה, הוה ליה כאילו היא מגולה, עכ"ל, הנה לדברי הכס"מ בתירוץ בתרא נראה שפליגי הר"מ והראב"ד אם טומאה רצועה תחת כלי הוי טומאה רצועה ולראב"ד כיון שאין כלי חוצץ, אי"ו רצועה. אולם, מסברה הדבר צ"ע. שכ"ז כשדנים אם זה חוצץ, אין בכח כלי לחצוץ, אבל בטומאה רצועה, אדרבה, אין לה כח חציצה, ולגבי דין שלא תחצוץ למה יגרע כלי שלעולם אינה חוצצת, מכל דבר אחר שרק כה"ג אינו חוצץ. ועוד, שהרי בכלים אמרינן שאין להם דין אהל לחצוץ, אבל ברצועה הרי כל שזה פחות מטפח, אין כאן כלל דין אהל, וכיון שזה לא מכח אהל, מ"ש כלי מדבר אחר.

והנה באמת לכאורה גמרא מפורשת היא כרמב"ם, בחולין ע"א, כלי חרס המוקף צמיד פתיל שאינו מציל על הטומאה שבתוכו לטמא דאמר מר טומאה רצועה בוקעת ועולה עד לרקיע, ובפשטות מוכח שהטומאה בכ"ח הו"ל דין טומאה רצועה, ועי"ש ברש"י, וא"כ לכאורה צ"ל כפי התירוץ הראשון של הכס"מ, שהראב"ד כתב שאינה רצועה רק כשהטומאה בתוכה או על גבה, וכן מוכח מתוספתא פ"ה ה"ד, שאדם עושה רצועה, ואדם דומה בזה לכלים.

(כא) אמנם בחוס' שניץ פ"ג דעדיות מ"א כתב במ"ש בחולין קכ"ה בטומאה רצועה בין שני מגדלים ואין ביניהם פותח טפח, דכולם נגיעה אחת, דלהכי נקט בין המגדלים, דאי בין שני כלים המקבלים לא מקרי רצועה, שהיה לה מקום להתפשט, לצידיה, ומאהיל עליה אינו טמא משום נוגע, אלא שם אהל עליו. הנה מוכח כסברה השניה של הכס"מ, אמנם באמת דברי התוספות שניץ צ"ב, דהרי קאמר סברה אחרת מהכס"מ, אלא משום שתחת כלי יש לה מקום להתפשט לצידיה, וצ"ע הרי פחות מטפח אין עליה שם אהל, ומשום מה נימא דכלי הוי אהל גם פחות מטפח.

ומחמת חומרת הדברים נראה לכאורה לפרט כונת התוס' שניץ, דעיין בפיה"מ להרמב"ם פירוש מ"ש בשני מגדלים, ובפירוש אחד שתחת המגדל הראשון חצי זית, ולמעלה דבוק חצי זית נוספת, ועי"ש שניהם הוי טומאה רצועה של כזית. והנה טומאה רצועה גם בוקעת למעלה וגם בוקעת למטה, ויתכן איפוא שהצירוף יהיה הן למעלה ע"י הרצועה בוקעת, והן למטה ע"י הבקיעה של הרצועה.

ולכאורה אם היה מונח כזית למטה, י"ל דאהל של המגדל העליון הוי אהל להביא טומאה, שהרי הוא גבוה יותר מטפח מהכזית למטה, אמנם זה לא

נראה, שהרי ממ"נ למטה יש אהל של התחתון, והיינו הכיסוי העליון של המגדל הוי אהל לחצוץ על הטומאה שלמטה, אמנם בכלי כה"ג אינה חוצצת, שהרי כלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר.

וע"כ סובר הר"ש משנ"ץ שיש הבדל בין מגדלים ובין כלים שם לגבי חצאי זיתים, שאם כלים חוצצים י"ל שמלמטה מצטרפים שני חצאי זיתים ובוקעים שם למעלה, ואין כאן אהל לחצוץ, שאין כלים אהלים לחצוץ, וע"כ הטומאה מתפשטת, וכיון שמתפשטת, בטל הימנו דין רצועה שיהא לו דין טומאת מגע, ואכמ"ל.

כב) ובעיקר קושית הכס"מ על הראב"ד מ"ש שבוקעת למעלה ואינה בוקעת למטה, לכאורה י"ל שמה שמטמאה עד התהום, נלמד בספרי מסיפא דקרא „כל הבא אל האהל וכל אשר באהל“, ונתרבה דגם מה שלמטה הוא בכלל האהל. וא"כ י"ל שזה דוקא שבאמת הטומאה באותו האהל, וכשם שמטמא הבית כן מטמא את אשר מחובר לאותו בית עד התהום, אבל כשהטומאה בבית תחת ארובה ע"ג כלי, והוא מטמא טומאה רצועה רק בשיעור הטומאה ולא בבית, אין התהום שתחת הטומאה כלול באהל של הטומאה אלא להפך, הרי כל התהום של הבית שייך לבית, והבית אינו טמא.

ובדעת הרמב"ם י"ל שמה שטומאה בוקעת למטה, זה לא מחמת הדין של כל אשר באהל, אלא מחמת דין טומאה רצועה גופא, שכוחה לבקוע למעלה ולמטה, ואכמ"ל.

ועיין בשיטת הרמב"ם שכתב בפ"כ מטו"מ ה"א וה"ו שאהל בתוך אהל וכזית מהטומאה בפנימי כל הכלים שבאהל החיצון טמאים ומ"ש בהשגות הראב"ד מכמה מקומות. ויסוד שיטת הרמב"ם גראה להנ"ל שאם מה שבתוך הארץ נכלל בתוך האהל שלמעלה ממנו ה"ה במה שבתוך חציצת אהל בתוך הבית עצמו. ועיין בחידושי ר"ח הלוי מה שכתב לתרץ שיטת הרמב"ם ונשאר בצ"ע מהקושיה מהמשניות בטומאה במגדל ובכורת שאין הבית טמא עיי"ש. ובני הנעלה בן ציון שיחי' אמר: שיש חילוק בין אם היתה טומאה באוהל הפנימי קודם שהיה תחת האוהל החיצון, וחל עליו כבר דין אהל לכל דבר [דהיינו להביא את הטומאה ולחצוץ בפני הטומאה, כמ"ש הר"מ פ"ב ה"א]. מודה הר"מ שלא פקע ממנו דין אוהל וחוצץ גם כלפי אוהל שעליו. אבל אם עושה אוהל על טומאה שנמצאת כבר בתוך אוהל, בזה סובר הר"מ שאין לו דין אוהל לחצוץ כלפי אוהל החיצון.

ועכ"פ לשיטת הרמב"ם הנ"ל שכל כלי עושה רצועה, לא גרע כלי שהיא עצמה טמאה מדין חרב כחלל שתועיל לענין רצועה פחות מטפת, וזה עוד גרע טפי כמו"ש להלן, וממילא חבית של מתכת בחלון, מלבד שהיא עצמה טמאה, היא גם ממעטת גם לדעת הרמב"ם את שטח האהל, משום דלא גרע מכלי אחר שממעטת, וא"כ י"ל דכו"ע מודו למ"ש הר"י בתוס' כאן דהוי טומאה רצועה. כג) והנה לכאורה להנ"ל יש לעיין למ"ש הר"י כאן בתוס' שהחבית דמתכת הוי טומאה רצועה, שזה ניחא מסוף החבית שבחלון, אבל הרי מתחתיתה של החבית יש פותח טפה, ועיין במהרש"א שפירש בתוס', לאו שהחבית מונח על

צד, אלא שהחבית עומדת אלא שהחביות שלהם היה פתוח קצת מלמעלה ולא כולו, וזהו פומיא לגו וכו'. ולדבריו ודאי הוי שיעור טפח. אלא גם אם לא נפרש כדבריו, אלא שהחבית מוטה על צדה, מ"מ עכ"פ יש חלק בהחבית שיש בה שיעור טפח, והוי אהל ולא רצועה, וכמו שאמרו שאדם הוי אהל משום כך. אמנם י"ל שכיון שהגרוגרות ממלאים החבית, ממילא הוי לה רצועה משנ"ז, וכמו"ש בסוכה ד', בית שמלאוהו תבן או צרורות ובטלו מבוטל, ועי"ש ברש"י, דהוי אז רצועה ובוקעת.

אבל לכאורה אין הענינים דומים, שהתם הרי אמרינן שע"י שבטל העפר שם ביטל הבית, וכמו"ש ברמב"ם פ"ז ה"ו. ואם גימא שע"י ביטול הגרוגרות הוי נמי ביטול הכלי, היינו ביטול החלל, א"כ תיקשי לעיל גבי כ"ח שאמרו שפומא לגאו ואינה חוצצת משום שמקבלת טומאה, והרי בכלי נמי הדין שאם מלאן עפר ובטלו, בטל דין כלי הימנו, עיין פכ"ב הל"ב, ובחידושי הגר"ח הלוי שם. אבל באמת אין הביטולים דומים זל"ז, חדא, דלשיטה שכאן צריך ביטול לזמן י"ל דשם לא סגי בביטול לזמן לבטל דין כלי, אבל יותר נראה שהתם כשסתם תוך הכלי בטיט ובסיד, שהכ"ח לא עומד לקבלת דברים אלו, וע"כ בטל דין קבלה של הכ"ח, אבל הכא הגרוגרות אלו הן הן שלשם קבלתם עומד הכ"ח, ובזה שנשארים תמיד בכלי, אי"ז ביטול קבלת הכלי, וע"כ לא בטל תורת כלי ודין של תוך כלי. ועוד, שרק אם הפיר נעשה מחובר עם הכלי, בטל התוך, אבל לא בדבר שאפשר בנקל לסלקם, ולכן אפילו בגרוגרות מקולקלות אי"ז ביטול של כלי.

(כד) אבל באמת נראה שבדין חרב הרי הוא כחלל, אם כי מטמא באהל, אבל אינו דומה בכל לכל טומאת מת, שהחידוש שכלי מתכות מטמא הוא על כל הכלי כפי שהוא מלא, היינו כולו דוקא, ופחות מזה, היינו שחסר משהו, אינו בכלל החידוש של חרב כחלל, ול"ד לבשר שהשיעור הוא טפח אבל גם חצי שיעור הוי טומאה לט"מ ולכן מצטרפים.

וע"כ י"ל דאם חלק העליון מהחרב כחלל הוא רצוף ואינה תחת האהל של הבית, והחלק התחתון של החרב אינה רצועה, מ"מ אין אומרים שחלק זה לחוד מחפשט לתוך הבית שלא גמצא שם כלל, שכיון שהטומאה לא גמצאת כלל בבית אלא בחלון, וחלקה רצועה, לא סגי בחלק שאינה רצועה שתתפשט לבית. והנה לכאורה היה נ"ל לומר, שבכלל יהיה שונה דין חרב כחלל לגבי דין של מקצתו באהל אפילו לא רצועה, שבכל טומאה אפילו מאהיל על מקצת זית, טמא, ואילו בחרב הרי הוא כחלל לא יטמא במאהיל על מקצת, אלא במאהיל על הכל דוקא.

והנה יסוד לד"ז נראה לכאורה ממה שיש להוכיח חידוש גדול בדין חרב ה"ה כחלל, שמ"מ דין ידות שיש בכל הטומאות, לא יהיה בחרב ה"ה כחלל, שתחידוש הוא דוקא על עצמו ממש ולא על ידות שלו.

וראיה לזה נראה ממה שהביא הר"ש בפ"ב תוספתא דאהלות, קולית שעשאה יד לסכין והכניס הסכין לבית, אין הבית טמא טמא כאילו הכניס הקולית לבית, דחיבור אדם אינם חבור. וצ"ע לשיטות דחרב ה"ה כחלל גם לאהל, א"כ

הסכין עצמו שנגע בקולית, נעשה הוא עצמו חרב ה"ה כחלל משום כזית שבתוך הקולית, וא"כ ממילא יטמא הבית מחמת עצמו. ומזה מוכח לכאורה שחרב ה"ה כחלל, רק כשנגע בחלל ממש, אבל קולית שמטמא רק מדין יד, אינו יכול לטמא חרב להיות כחלל, וכשאינו דין ידות אין הבדל בין להכניס או להוציא כמ"ש בחולין שם.

ולפי"ז יש מקום לומר שבמקום שאין דין ידות אין גם דין שמקצת הטומאה ככולה, אלא בעינין הטומאה כולה — אחת וכ"ז שלא הכניס את כל הכלי לבית, אינו מטמא.

והנה לכאורה י"ל בזה שהסכין בלי הקת של הקולית אינו כלי, ורק עם הקולית ביחד הוא כלי ולכן אינו מקבל טומאה ע"י מגעו בקולית, שבמגע עם הקולית עדיין לא נטמא שאינו כלי. ועוד שהרי במשנה זו מפורש שחבורי אדם אינו חבור.

אמנם ז"א כלל, וקודם נראה בפשטות שדין זה שאמרו שחבורי אדם אינו חבור, אינו כלל בכל מקום, שהרי כל ידות של כלים מיירי בחבורי אדם. ואם כי בתוספתא זו שהביא הר"ש בדין חבורי אדם מובא הדין גם לגבי אתרוג שנחתך וחברו בריש דאינו חבור משום דתבורי אדם אינו חבור. אבל פשוט דהכלל הזה של חבורי אדם אינו חבור נאמר רק בהלכות שנקבעו משום הויתו ע"י שמים ונשתנו אח"כ ושוב תוקן ע"י חבור של אדם. בזה אמרינן שמה שחובר כעת ע"י אדם אינו מחזיר את הדבר לתחילת הויתו ע"י שמים. וכדין כזית מת ע"ג עצם, שאם ניתק מהעצם, שוב ע"י חיבור אדם לא חזר להיות עצם של מת שיש עליו כזית בשר, אלא עצם לחוד וכזית או פחות מכזית לחוד, וכן באתרוג שלם שצריך להיות הויתו ע"י גידול מהאדמה ואם נחתך ושוב חברו אדם לאותה חתיכה לאתרוג, אינו חוזר להויתו הראשונה להיות אתרוג שלם ככריתו. אבל בטומאת כלים שכל עצם הוית כלים היא הויה שע"י מעשה אדם בא, בזה לא אמרינן שחבורי אדם בין בגופו ובין בדין ידות אינו חבור, אלא הויה חבור גמור לכל דבר.

ועיין בראב"ד פ"ו מטומאת אוכלין הי"ב מה שכתב לפרש שיש הבדל בין חבור אדם כשהאוכל מחובר לקרקע שאז הויה חבור, ועיי"ש באו"ש, ועיין שם ברמב"ם הט"ו, דתמרים ששלקן ונעשו שוים הר"ז חבור. ומשמע שכל שכן כשיש על זה צורת פרי כהויתו לא מהני חבור אדם וכנ"ל, אבל כשנשתנה ע"י האור ופנים חדשות באו לכאן, ולא דנים עליו כאילו הוא תמר או גרוגרות אלא כאוכלין סתם, ובאוכלים סתם הויה חבורי אדם חבור ואכמ"ל.

ועכ"פ לגופו של דבר, אפילו אם נימא שברגע הראשון שהסכין נגע בקולית לא יטמא, אבל כיון שסו"ס הויה אחר החיבור כלי לכל דבר ממילא יטמא אז משום שיש מגע לשומר או ליד על טומאה, ולא גרע מגע לקולית שהיא עצמה קת של הסכין, מאילו נגע בקולית אחרת שאינה מחוברת אתו, וע"כ שלגבי דין חרב כחלל אין דין ידות ושומרים וכנ"ל ואכמ"ל.

אמנם ע"ז יש לכאורה ראייה מפורשת להפך מדברי התוס' כאן, שהרי ר"ת מתרץ לא כהר"י שכל הכלי בחלון, אלא שגם מקצת הכלי בבית, ואפ"ה

אינו מטמא באהל, משום שהגרוגרות בולטות ומכסות אותו לגמרי הא בלא"ה היה מטמא. ולכאורה נראה שר"ת אינו חולק על יסוד התירוץ של הר"י שאם החבית מונחת רק בחלון אינו מטמא מדין טומאה רצוצה, אלא שסבר שזה דוחק לפרש כן כשהחבית צרה ולא בולטת בבית, וא"כ יוצא מר"ת שאין הבית ראוי לקבל טומאה רק מהחלק של החבית שהוא בבית, אם כי השאר אינו ראוי לטמא מדין טומאה רצוצה, א"כ חוינו שגם חלק מחרב כחלל מטמא באהל.

כה) וע"כ צ"ל שאם כי במת אין דין ידות לחרב כחלל וכמו שהוכחנו מהתוספתא, אבל זה רק על דין ידות, אבל אם הכניס ממשו על כלי בבית שאי"צ לבעל מדין ידות, בין אם נימא שיש כאן דין מקצתו ככולו, ובין שמעצם הדין סגי במקצת בלבד בזה סגי לטמא הבית גם בחרב כחלל.

ולכאורה בעצם היסוד שאין דין ידות בחרב כחלל לכאורה יש סתירה לכך מהרמב"ן בסוגיא כאן. דהביא שיטות הראשונים אם חרב הרי הוא כחלל הוא בכל הכלים, או רק בכלי מתכות, והביא תוספתא בכלים חמת שבתנור ופיה למעלה מהתנור ועצם כשעורה כרוך בפיה וכו', בא טהור ואחו בו, פירוש בחמת, והעלהו, נטמא וטמא את החמת. חזרה החמת וטמא את התנור. אלמא החמת אב הטומאה שנגע לאדם שהוא אב הטומאה וחרב הרי הוא כחלל. ודחו לה דשאני התם שהיא טומאה בחבורין שהוא אותו בחמת ובמת כאחד ונעשה כעין יד להביא הטומאה לחמת, שהאדם כ"ו שהוא נוגע בטומאה הוא אבי אבות וכו'. ומדהזכיר כאן ענין של יד משמע שיש יד גם לדין חרב כחלל.

אבל באמת אין כונתו ממש לדין ידות, וגם לשונו כעין יד מוכיח זאת. דהרי עיקר התירוץ הוא מדין של טומאה בחבורין, ודין זה אין לו שייכות לדין של ידות, ואדרבא צ"ב מה צורך יש לרמב"ן כשמתרץ דין של טומאה בחבורין שהוא דין מפורש בגמ' כמו שכתב שם הרמב"ן להדיא, להזכיר בכלל שהוא כעין ידות.

ונראה כונה עמוקה בדברי הרמב"ן שהוסיף לדין טומאה בחבורין ענין של כעין ידות. דבאמת בדין טומאה בחבורין יש לפרש שני פירושים, אם הכונה שהשלישי הנוגע בשני המחובר לטומאה דינו כדין נוגע בטומאה עצמה ע"י החיבור של השני או שדינו רק כנוגע בשני בלבד, אלא דהשני עצמו, כל זמן שמחובר בראשון בטומאה עצמה דינו כדין הראשון.

וברמב"ן כאן מוכח להדיא דמפרש כפירוש השני, שהרי כתב להדיא שהאדם עצמו כל זמן שהוא נוגע בטומאה הוא אבי אבות.

ולכאורה נראה שהיסוד הג"ל מוכח מעצם הדין של חמת בתנור. שהרי באמת האדם עצמו אינו נוגע כלל בטומאה, דאין כאן טומאת מגע אלא טומאת משא וטומאת משא ליכא בכלים וע"כ שהאדם עצמו בחבורין יש עליו דין טומאה והוי הוא עצמו אותה שעה אבי אבות, ולכן מטמא החמת, אבל אם היסוד הוא שבתנורין הוי נגיעת החמת באדם כנגיעה בטומאה שהאדם נוגע בו, הרי באמת אין האדם נוגע כלל בטומאה. ואם כי י"ל בדבר, הרי פשטות הדברים מוכיחים שהאדם עצמו דינו כאבי אבות ולכן מטמא החמת וכמו שכתב הרמב"ן להדיא. ולכן הוסיף הרמב"ן לדין טומאה בחבורין שהוי כעין ידות כדי להדגיש

היסוד הזה, שהאדם עצמו הוי כיד לטומאה עצמה, והוא הוא המטמא החמת, ושזהו עיקר עיקר היסוד של טומאה בחבורין, ולכן אע"פ שהאדם עצמו אינו נוגע כלל בטומאה אלא טמא מדין משא מ"מ אחרי הטמא מדין מיא והוא בחבורו הוי על זה דין אבי אבות כטומאה עצמה. וע"ז כתב, כעין ידות, שהעברת הטומאה הוא מהיד עצמו. וזהו נראה להיות עיקר כונת הרמב"ן אבל אין להוכיח מכאן שום דבר לגבי היסוד הנ"ל דחרב הרי הוא כחלל הוא בממסו ולא בידות.

(כו) אמנם בעיקר פי"ר ר"ת צ"ע לכאורה, דמה בכך שהגורגרות מכסים את פי החבית ולר"ת הוי חציצה, אבל עכ"פ זה הוי חציצה רצוצה ובוקעת שוב בתוך האהל, וא"כ מה תקן ר"ת בתירוצו דמכוסה ואין מאהיל עליו. ולפי הנ"ל אולי י"ל שמכ"מ יש חילוק בין ט"מ לטומאה חרב כחלל עכ"פ, לזה שאם כי רק מקצת החרב בבית ג"כ מטמא, אבל אם הקצת מכוסה, אם כי בכיסוי רצוצה, מ"מ אינו מכניס טומאה לאהל.

וכ"כ לעיל בעצם הדיון אם ע"י טומאה רצוצה מתפשטת הטומאה בכל האהל או רק כנגדו (וכבר נז"ג הרבה בתשובות רלב"ח ועיין במרכה"מ שהאר"ק בזה ואכמ"ל) ועיין בירושלמי נזיר פ"ט ה"ב. טומאה טמונה בקרקעו של בית הנזיר מגלח אמר ר' יוחנן כאן מן הצד וכאן מכנגדו. ועיין בפנ"מ שר"ל שרק מעל הטומאה רצוצה לבד הנזיר מגלח ולא כשעומד מהצד ועי"ס היטיב ואכמ"ל. וא"כ י"ל שעכ"פ כשרק חלק מהחרב כחלל בבית ועיקרו במקו"א והמקצת לבד הוא מכוסה ואינו רק רצוצה כה"ג, אין הטומאה מתפשטת עכ"פ בבית כולו (ועיין בחידושי ר"ח הלוי פי"ט מטו"מ ה"א ופכ"ד ה"ד בענין מקצת בפנים ומקצת בחוץ).

(כז) והנה כ"ז נראה דצ"ל רק לפי פירוש המהרש"א בתוס' שכתב שזה רחוק מהשכל שיהיו הגורגרות בולטות למעלה ומתעקמות למטה נגד דופני החבית, כיון שהגורגרות יכולות לעמוד שהדרוסות הפנימיות מעמידות החיצונות ועיין בספר הישר לר"ת רע"ו (הוצאת ירושלים תשי"ט) גירסא אחרת בתוס', והגורגרות בולטות חוץ לפי חבית כל סביבותיו, וליכא פותח טפח למעלה מן החבית, כיון שהגורגרות יכולות לעמוד שהדרוסות הפנימיות מעמידות החיצונות שבחוץ, ומשמע שהכונה בר"ת הוא כמו שפירש המהרש"א.

אבל אלמלי פירוש המהרש"א היה נראה לפרש דברי ר"ת שבאמת הגורגרות מקיפות את החבית מתחילתה ועד סופה ואין כלל שטח פנוי מהחבית שלא יכוסה בגורגרות, והכונה היא שהחבית בכלל לא קבלה טומאה שאע"פ שתחילתה בבית של ט"מ אבל כיון שמוקפת גורגרות ובסוגיה כאן פירשו שהגורגרות סרוחות ויכולים לחצוץ כמו שחוצצות בעד החלון כן חוצצות שלא תטמא החבית.

והנה אם כי מלשון כמה ראשונים נראה די"ל כפי המהרש"א, אבל מהלשון שהובא ברשב"א נראה שמפרש כמו"ש עיי"ש שכתב דמיירי כשהגורגרות מכסין פי החבית והלכך כשיכולים גורגרות לעמוד בפני עצמן ממעטין וחוצצין בפני החבית והבית. והיינו דכיון דהוי מחיצה גמורה חוצצין על הכל גם על החבית וכן על הבית. ומשמע שר"ל שגם החבית אינה טמאה כלל.

ומ"ש הרשב"א שגם לגבי חבית צריך לבוא לדין שהן יכולים לעמוד בפני עצמן משמע שמחמת עצם הכיסוי לחוד לא סגי עכ"פ להציל את החבית שמכוסה תחתו, ורק מחיצה מהגני, דמשום כיסוי של מחיצה הוי לכל היותר רק בלוע. ואם כי בלועים מצילין על הטהורים שלא יטמאו, אבל דעת הרמב"ם פ"כ מט"מ ה"ה שזה רק בבלועין בנפש חיה ולא בכלים ועי"ש בראב"ד שנראה שמפקפק בזה ועי"ש בכ"מ ובמרה"מ ח"ג.

וע"כ סובר הרשב"א שאלמלא דין מחיצות שעל הגרוגרות אין הן מועילות לחצוץ על הכלי שבתוכן מטומאה דלא עדיף מבלועים דכלים.

וי"ל שגם גרע מבלועים ולא הוי עליה דין כיסוי כלל וכמ"ש בובחים ג'. לגבי אוכלין שגבלן בטיט דלרבנן אי"צ קרא שמטמאים כשהכניסן בתנור ולא הוי תוך תוכו. אולם שם הגדר ולא מיינה לא מחריב בה ואי"ו מפקיע דין תוכו שהרי נמצא למעשה בתוך התנור, משא"כ הכא.

ועיין בר"ש פ"ח דאהלות ה"א שהביא תוספתא: הדף של קנים שהוא כסורג בחבלים ועשוי בטיט וכו' הרי זו מביאה וחוצצת. ולכאורה נראה הכונה שאלמלי שעשה בטיט הוי בכלל כלים שאינם חוצצים, ובגלל שעשוי בטיט הוי ליה דין אהל גמור לכ"ד. ואכמ"ל.

ועכ"פ אם בלועים אינם מצילים רק בבעל חי כנ"ל, י"ל שאין הגרוגרות יכולים לחצוץ בפני הטומאה רק כשיש להם דין מחיצה ממש, ולכן כתב הרשב"א שכאן הרי הן יכולים לעמוד בפני עצמן וממילא הוי מחיצה גמורה לכל דבר. ולפי"ד הרשב"א שכונת ר"ת היא לא שע"י שהחבית מכוסה אינה מביאה טומאה לבית אלא שהיא עצמה לא נטמאה כלל, ממילא אין צריך להדחק במ"ש לעיל לפי המתיר"ש ואכמ"ל יותר.

— במ"ש באות כ"ב מבני בן-ציון, הוסיף עוד ביאור, דאהל מטמא כל שתחתיו ומבטל דין חציצת אהל הנפרש, אבל כשכבר חל תורת אהלין לחצוץ על המת אינו בטל ע"י אהל שעליו. ובקונטרס אמ"ו נתבאר דבחרב כחלל ממעט לכו"ע מטפח והיינו שאין כל חלק ממנו גוף הטומאה כמת, ולפ"ו י"ל דנפ"מ גם במ"ש הר"מ בה"א באהל תחת אהל שזה רק במת שיש טומאה ממש וכמאן דמליא דמי, והחיצוץ והפנימי מאהילין בב"א, אבל בחרב כחלל האהלה הוי על חפץ, והפנימי חוצץ. ובוה מדויק שבה"א שהטומאה באה אח"כ כתב כזית מת אבל בה"ט שמירי לפי"ד שהטומאה בחיצוץ קדמה כתב הר"מ טומאה סתם. ומקור כל הדין עיין בפיה"מ כלים פ"ח מ"ו שהביא שתי תוספות ומשמע שהם שני ענינים חדא דצ"פ אינו בכלל חציצה לטומאה, וענין גוסף שאין מצילין על הטמאים מלטמא ור"ל שהטומאה קדמה ובוה גם אהל לא מהני עי"ש.

— במ"ש בענין ידות שחרב כחלל יל"פ המשנה בפרה פ"ב מ"ה שטוור אותו בקרדום בכנפו, והגר"א בשנו"א גרס בכנפיו ומשום שכנף אחד הנוגע בקרדום הוי אה"ט. וכנראה נתעורר בזה גם בפיה"מ להר"מ וכתב שזה טומאה שאינה עושה כנף לאב וצ"ב. ולמ"ש ביד דקרדום אין דין חרב כחלל, אבל באמת נראה שמ"ש בקונטרס הוא רק שע"י ידות אין החרב געשה כחלל בין שיד החרב נגעה במת ובין שהחרב נגע בידות דמת, אבל כשכבר נטמא החרב, מעביר הטומאה ע"י ידות. וכונת הר"מ נראה, שיחכן שהקרדום נגע לא במת אלא בכלי ט"מ וכה"ג הכנף הוי רק ראשון והאדם שנגע בקרדום טוור.